

Analyse | kraka

15. december 2016

Vi uddanner forkerte kandidater

Af Kristine Vasiljeva

Uddannelsessystemet skal uddanne specialister, som er efterspurgt på arbejdsmarkedet. Analysen sammenligner fordelingen af danske nyuddannede kandidater¹ på fagområder med andre europæiske lande og i forhold til deres lønpræmie.

- I forhold til Europa² uddanner Danmark forholdsvis mange kandidater inden for samfundsvidenskab, humaniora og kunst.
- Lønpræmien er lav for humanistiske kandidater og kunstnere. Det afspejler, at der er et lavt behov for dem på det danske arbejdsmarked. Det, at vi uddanner relativt mange kandidater inden for samfundsvidenskab, harmonerer med at lønpræmien for disse er høj.
- Vi uddanner relativt få kandidater inden for sundhedsvidenskab og tekniske uddannelser på trods af, at lønpræmien for disse er høj. Der er større behov for kandidater inden for disse områder.
- I de sidste 10 år er andelen af nyuddannede humanistiske kandidater faldet. Det gjorde andelen af nyuddannede læger, tekniske og naturvidenskabelige kandidater dog også, dvs. der ikke er en entydig udvikling i retning af flere kandidater med et højere samfundsøkonomisk afkast.

Anbefaling:

- Der er behov for at reducere antallet af humanistisk uddannede, og forøge kandidater med eksempelvis sundheds-, samfundsvidenskabelige og tekniske uddannelser. Først og fremmest skal de kommende studerende have tilstrækkelig viden om efterfølgende løn og beskæftigelsesmuligheder således, at de kan træffe et uddannelsesvalg, der er i deres egen interesse. Det er dog også afgørende, at optaget på universiteterne sikrer, at der uddannes de kandidater, der giver det højeste samfundsøkonomiske afkast.

¹ Kandidater står for personer med en gennemført lang videregående uddannelse.

² Bestående af EU-15 lande (ekskl. Danmark selv), Norge og Schweiz.

Kontakt

Ledende Økonom, Ph.D.
 Kristine Vasiljeva
 Tlf. 2393 9327
 E-mail kri@kraka.org

1. Uddannelse skal passe til arbejdsmarkedsbehov

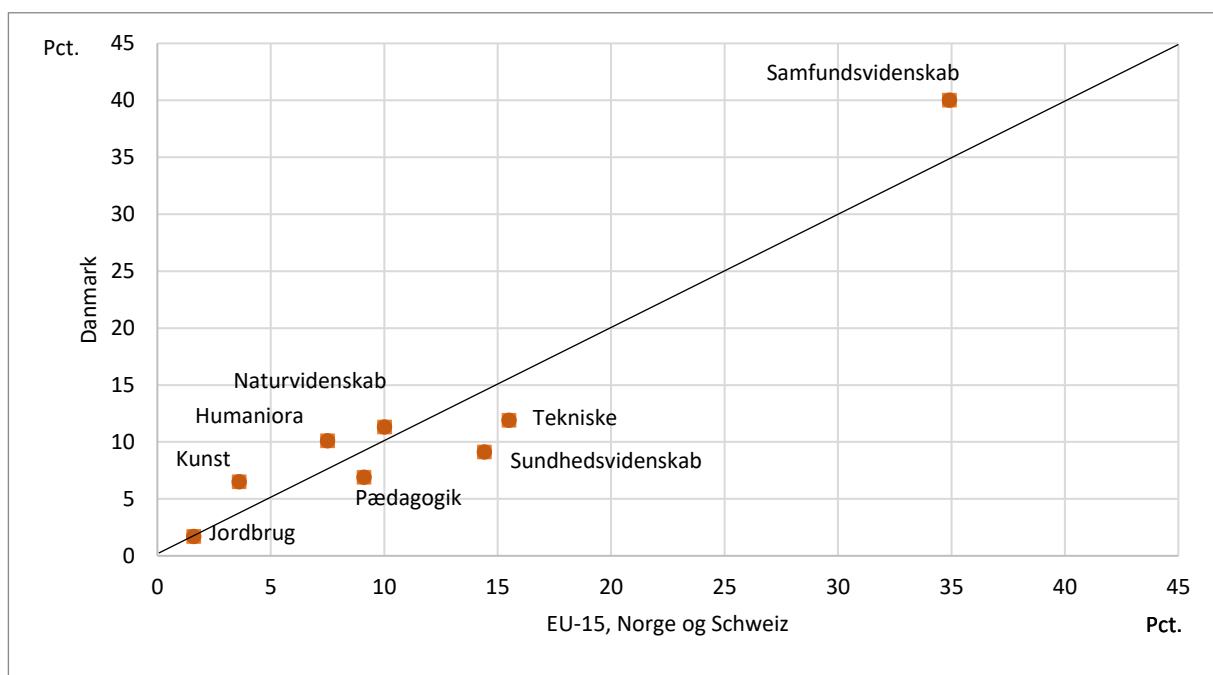
Analysens formål

Uddannelsen, de unge får, skal være efterspurgt på arbejdsmarkedet. I Danmark er der fokus på at reducere antallet af humanistiske kandidater, samt på at tilskynde unge til at vælge eksempelvis tekniske eller lægeuddannelser.³ I dette notat sammenligner vi fordelingen af danske nyuddannede kandidater med andre europæiske lande. Analysen viser, at Danmark uddanner relativt mange kandidater, der giver et lavt samfundsøkonomisk afkast og relativt få kandidater, der giver et højt afkast.

Sammenligning med Europa

Når der sammenlignes med andre europæiske lande, har Danmark forholdsvis for mange nyuddannede kandidater inden for samfundsvidenskab, men også humaniora og kunst. Omvendt er sundhedsvidenskab og tekniske uddannelser de to områder, hvor Danmark uddanner for få kandidater i sammenligning med resten af Europa, jf. Figur 1.

Figur 1 Fordeling af nyuddannede kandidater efter faggruppe i Danmark kontra EU-15 lande, Norge og Schweiz i 2014

Anm.: Området over linjen er områderne, hvor Danmark har forholdsvis flere nyuddannede kandidater end EU-15, Norge og Schweiz. Tilsvarende angiver området under linjen de områderne, hvor Danmark har forholdsvis færre nyuddannede kandidater end EU-15, Norge og Schweiz. ISCED uddannelsesniveau 7. Tjenester, som omfatter Miljø, Transport, Forsvar og Politi, Personlige tjenester og Sociale tjenester er ikke inkluderet i figuren pga. at små værdier.

Kilde: OECD Statistics\Graduates by field

³ Se fx <http://www.b.dk/politiko/regeringen-svinger-kniven-over-humanistiske-uddannelser>; http://di.dk/SiteCollectionDocuments/Shop/Fremtiden%20kalder%20-%20uddanner%20vi%20nok_WEB.pdf?productid=8653%26downloadType=Produkt; <http://politiken.dk/indland/uddannelse/article5522698.ece>; <http://www.dr.dk/nyheder/indland/danske-sygehuse-mangler-mindst-500-speciallaeger>; <https://www.information.dk/telegram/2016/07/unge-lyttet-efterspoergsel-paa-flere-ingenioerer>.

EU ikke nødvendigvis perfekt benchmark

Det er ikke nødvendigvis et problem, at vi i Danmark har anderledes uddannelsesandele end andre EU-lande, da behovet for forskellige typer af kandidater ikke nødvendigvis er det samme i forskellige lande. I de skandinaviske lande har vi eksempelvis store offentlige sektorer, hvilket kan skabe behov for relativt flere kandidater inden for pædagogik eller sociale tjenester.^{4,5} Derfor siger Figur 1 ikke nødvendigvis noget om, hvor mange, vi bør uddanne af forskellige typer af kandidater. Dertil kommer, at fordelingen af de nyuddannede på tværs af fagområderne heller ikke nødvendigvis er optimal i EU, der udgør sammenligningsgrundlaget.⁶

Skal selv uddannede kandidater, vi mangler

Men det er et problem, hvis vi ikke uddanner de kandidater, der giver den største samfundøkonomiske gevinst for Danmark. Problemet reduceres delvist ved, at vi som en del af EU i princippet har adgang til kandidater fra hele EU. I praksis er arbejdskraften dog langt fra fuldt mobil, hvorfor det bliver afgørende, at vi selv uddanner de kandidater, der er størst behov for på det danske arbejdsmarked.

Lønpræmien afspejler behov for kandidater

En vigtig indikator for behovet for kandidater inden for hvert område, er lønpræmien, der afspejler både ændring i løn og i beskæftigelse for en ufaglært ved at gennemføre en bestemt uddannelse.⁷ Lønpræmien er ikke kun den personlige gevinst, men også gevinst i form af højere skatteindtægter og lavere offentlige udgifter til arbejdsløse. Lønpræmien er beregnet ved at sammenligne lønnen for søskende, som har forskellige uddannelser, for at undgå at forskelle i lønpræmien skyldes forskelle i unges opvækstvilkår. Det er også korigeret for forskelle i alder og køn.⁸

Flest af dem, der har laveste lønpræmie

Figur 2 viser, at Danmark uddanner relativt flere kandidater, der har en lav lønpræmie. Således er andelen af danske nyuddannede kandidater i kunst og humaniora hhv. 1,8 og 1,4 gange større end i resten af Europa, hvor lønpræmien for disse uddannelser kun ligger på hhv. 12.500 kr. og 90.600 kr. Samtidig uddanner vi kun 60 pct. af det gennemsnitlige europæiske antal læger, der får den højeste lønpræmie, nemlig på 361.300 kr.

⁴ I forhold til Skandinaviske lande Danmark har dog ligeledes største andel af nyuddannede kandidater inden for humaniora og kunst, samt naturvidenskab. Samtidig Danmark har væsentlig lavere andel af nyuddannede kandidater inden for sundhedsvidenskab, tekniske uddannelser og pædagogik, især i forhold til Sverige, jf. Figur 4 i Appendiks.

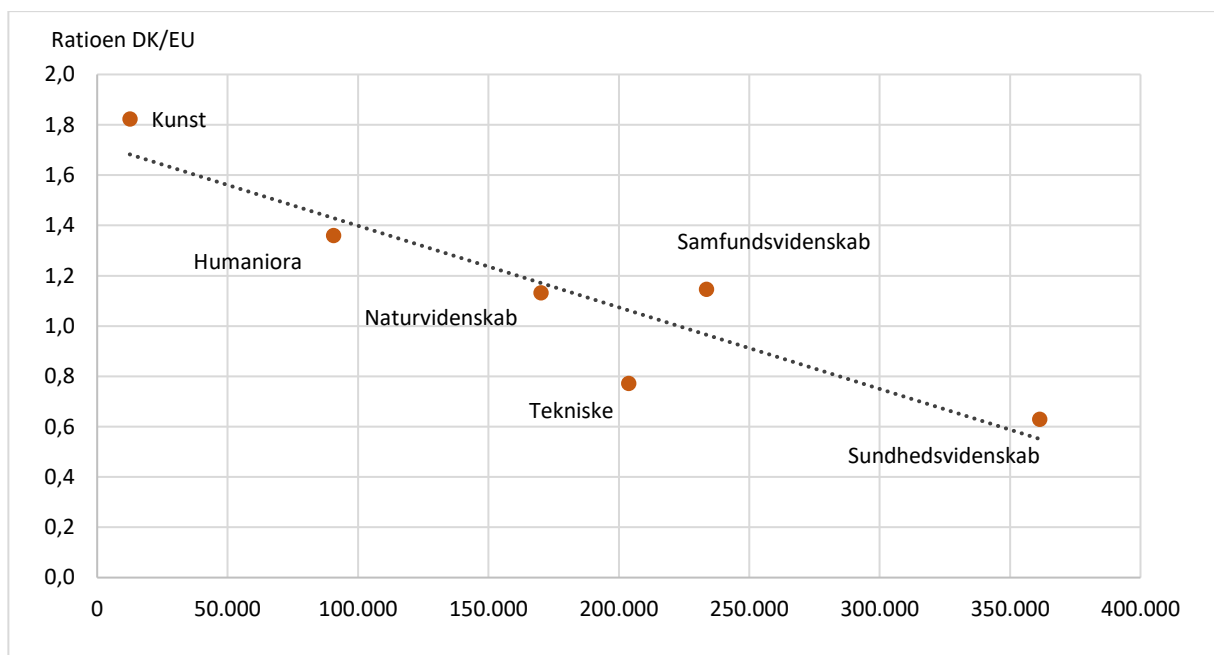
⁵ Derover kan der opstå forskelle i uddannelsesklassifikation, pga. af forskelle i uddannelsessystemer på tværs af lande. I Europa er uddannelsessystemerne dog meriteret ved brug af ECTS.

⁶ Det skønnes bl.a., at der mangler IT-specialister, samt at der kan opstå mangel på naturvidenskabelige og andre tekniske specialister i nogle Europæiske lande i fremtiden. European Parliament (2014). <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0101+0+DOC+XML+V0//EN#title3>; European Commission (2015): <http://bookshop.europa.eu/en/does-the-eu-need-more-stem-graduates--pbNC0416008/>.

⁷ Lønpræmien udtrykker det markedsbestemte afkast af uddannelser, men for nogle uddannelser kan der eksistere såkaldte eksterne effekter. Det kan fx være, hvis kunstnere skaber en "glæde", der ligger ud over deres løn, eller hvis forskere via vidensspredningsektornaliteter skaber en ikke markedsomsat værdi. Det er dog eksempelvis langt fra oplagt, at den eksterne værdi af kunstneren er højere end af ingeniøren. Sådanne mulige effekter indregnes dog ikke i analysen, da de ikke er tilstrækkeligt dokumenteret. Resultaterne skal fortolkes i lyset af dette.

⁸ Kraka (2015). Lønforskelle mellem 3F-faglærte og personer med lange videregående uddannelser. http://www.kraka.org/sites/default/files/public/loenforskelle_mellem_3f-faglaerte_og_personer_med_lange_videregaaende_uddannelser.pdf

Figur 2 Ratioen i nyuddannede kandidater mellem Danmark og EU-15 lande, Norge og Schweiz i 2014 og lønpræmien i Danmark

Anm.: Største faggrupper for hvilke lønpræmie er estimeret. Lønpræmien er estimeret for 2012 pga. datatilgængelighed og er i år 2012 kr. Tendenslinjen viser negativ sammenhæng mellem ratioen og lønpræmien.

Kilde: OECD Statistics\Graduates by field og Kraka (2015). Lønforskelle mellem 3F-faglærte og personer med lange videregående uddannelser. http://www.kraka.org/sites/default/files/public/loenforskelle_mellem_3f-faglærte_og_personer_med_lange_videregaaende_uddannelser.pdf

2. Udvikling i fordeling af nyuddannede kandidater

Færre humanister og kunstnere

Andelen af nyuddannede humanistiske kandidater er faldet fra 14 til 10 pct. fra 2005 til 2014. Andel af nyuddannede kunstnere har været mere volatil, men lå 1 pct. lavere i 2014 end 2005, jf. Figur 3.

Dog ikke flere tekniske, naturvid. kandidater eller læger.

Faldet i nyuddannede inden for humaniora og kunst betød dog ikke, at der blev relativt flere tekniske og naturvidenskabelige kandidater eller læger. Andelen af disse er også faldet blandt de nyuddannede. Samfundsvidenskab har oplevet den største stigning i antallet af de nyuddannede i 2005-2010 – nemlig 6 pct. point, jf. Figur 3.

Ikke entydigt flere med højest afkast

Det fortsatte fald i antallet af humanistiske kandidater peger i retning af en tilpasning til en bedre balance mellem uddannelsesandelene. Det samme gør sig gældende mht. den fortsatte stigning i antallet af samfundsvidenskabelige kandidater. Men for andre uddannelses typer er der ikke en udvikling over hele perioden i retning af mere hensigtsmæssige andele. Over de seneste fire år har andelen inden for kunst og tekniske uddannelser dog udviklet sig i hensigtsmæssig retning.⁹

Ændringerne i optaget - mest direkte instrument

Den mest direkte måde at sikre flere unge at vælge uddannelser, der giver større samfundsøkonomisk gevinst, er regulering af optaget på de enkelte uddannelser. Regering har i 2014

⁹ Tekniske uddannelser har også oplevet et stor tilvækst i antal uddannelsessøgende i det sidste år: <https://www.dr.dk/nyheder/indland/flere-vil-vaere-ingenioerer-og-folkeskolelaerere>; <http://ufm.dk/aktuelt/pressemeddelelser/2016/ingenioruddannelserne-er-arets-hojdespringer-i-kvote-2-sogningen>.

indført dimensioneringsmodel, der reducerer optag på en række humanistiske uddannelser.¹⁰ Det er dog ikke oplagt, at modellen er tilstrækkelig til at sikre det samfundsøkonomisk mest hensigtsmæssige optag.

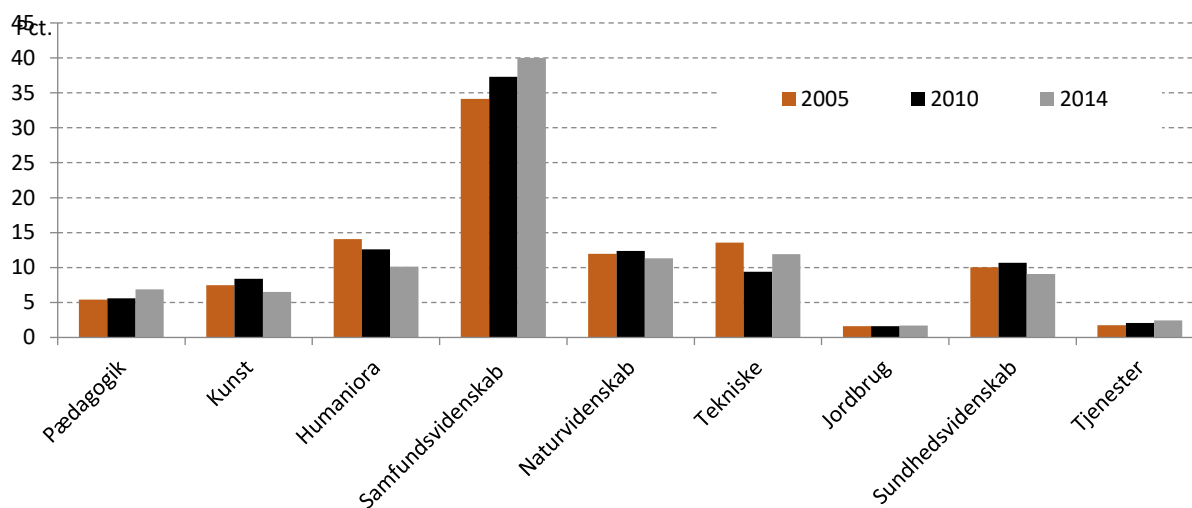
Oplysning af studerende

Derover er det afgørende, at kommende studerende er fuldt oplyste om beskæftigelses-sandsynlighed og løn inden for forskellige brancher, så at de træffer deres uddannelsesvalg på et oplyst grundlag. F. eks. er Uddannelsesguiden en internetkilde skabt med dette formål.

Øget fokus på matematik og naturfag i gymnasier

Øget fokus på matematik og naturfag i gymnasier kan medvirke, at flere unge er klare og villige til at påbegynde i tekniske og naturvidenskabelige uddannelser, jf. Produktivitetskommissionen.¹¹

Figur 3 Udvikling i fordelingen af nyuddannede kandidater efter faggruppe i Danmark

Anm.: ISCED uddannelsesniveau 7. Tjenester omfatter Miljø, Transport, Forsvar og Politi, Personlige tjenester og Sociale tjenester.

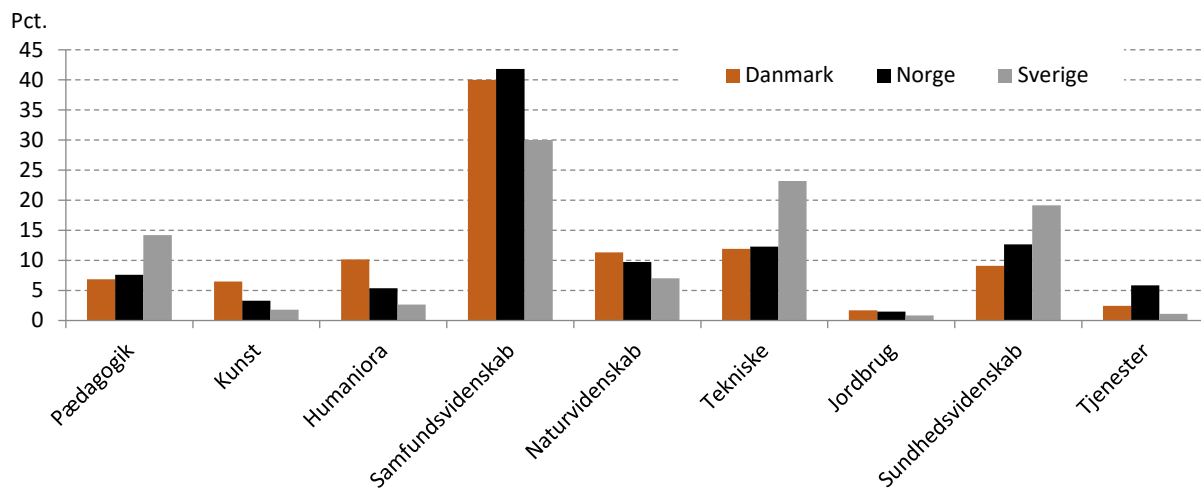
Kilde: OECD Statistics\Graduates by field

¹⁰ Dimensioneringsmodel er baseret på ledighedstal efter uddannelsesafslutning.

¹¹ [http://produktivitetskommissionen.dk/media/159656/Analyserapport%204,%20Uddannelse%20og%20innovation%20\(web\).pdf](http://produktivitetskommissionen.dk/media/159656/Analyserapport%204,%20Uddannelse%20og%20innovation%20(web).pdf), s. 16.

3. Appendiks

Figur 4 Fordeling af nyuddannede kandidater efter faggruppe i Skandinaviske lande i 2014

Anm.: ISCED uddannelsesniveau 7. Tjenester omfatter Miljø, Transport, Forsvar og Politi, Personlige tjenester og Sociale tjenester.

Kilde: OECD Statistics\Graduates by field